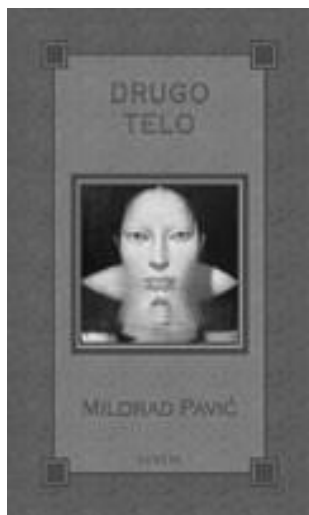

A szöveggé lett test, a testté lett szöveg

MILORAD PAVIĆ: DRUGO TELO (A MÁSIK TEST)

**Dereta Kiadó
Belgrád, 2006
313 oldal**

„A regény kezdete és vége” című esszéjében Milorad Pavić arról beszél, hogy miközben a regény sajátos formát ölt, maga a történet megtestesül, tehát saját teste lesz¹. Ahány történet, annyi test. Létezik viszont egy úgynevezett „másik test,” és Pavić új könyvében erre a testre mutat rá. *Drugo telo* (*A másik test*) című regénye 2006-ban a belgrádi Dereta kiadó gondozásában jelent meg – elegáns kemény kötésű borítóján Vladimir Dunjić „Tükör” című képe észrevétlenül vezet be egy újabb trükkös kalandba a kíváncsi olvasót.

A másik test – amit a szerző feleségének, Jasmina Mihajlović kortárs női írónak ajánl – szerelmi és intellektuális kalandok összerakójátéka, amely különböző, váltakozó idősíkokon, XVIII. és XXI. századi változó helyszínekről (Belgrád, Párizs, Velence és Szentendre) közvetít. Elizabeth (Lisa) Amava Arzuaga Eulohia Ihar-Swift (becenevén Imola) az egyik legfontosabb női szereplő, akinek teljes neve csak a regény végén derül ki. Ő a „másik test” titkának a le-téteményese. A főszereplő pedig a narrátor-szerző, aki a szövegek között létezik, a lét/élet és nemlét/halál területén egyensúlyoz, és e két terület metszéspontjában köti össze a könyv cselekményeinek fonalát, időnként pedig hagyja, hogy az olvasó fűzze össze őket.

A regény szereplői között vannak valós történelmi személyiségek: Zaharije Orfelin (1726–1785) és Gavril Stefanović Venclović (XVII. század vége – XVIII. század eleje), akiket Pavić fedezett fel újra a szerb irodalomtörténet számára. Orfelin és Venclović, a szerb irodalom mérföldkövei. Orfelin, aki életének nagy részét Velencében töltötte, reneszánsz ember volt: nyomdászként, költőként, íróként és zeneszerzőként ismerte meg őt az utókor; a XVIII. században megjelent szerb kultúrtörténeti művek az ő gondozásában jelentek meg. Venclović az Osztrák-Magyar Monarchia területén, a magyarországi Szentendrén élt, ide a letelepült szerbekkel érkezett, akik a török megszállás elől menekültek északra. Pap, festő, fordító, nyelvújító és költő volt, aki a korabeli egyház ellen lázadt, és haladó gondolkodóként fontosnak tartotta a nők helyzetét a társadalomban.

¹ Milorad Pavić „Beginning and the End of the Novel.” Elérhető: <http://www.khazars.com/en/end-of-novel/>, Hozzáférés: 2008-12-13.

Három szerelmi töredékről olvashatunk a regényben, mindegyikben kulcsfontosságú szerepet játszanak a nők, valamint egy mágikus kőgyűrű. A nő és a gyűrű mindig egy adott jelen koordinátái. Pavić képben és szövegben is elmagyarázza az idő és az örökkévalóság összefüggését („Feltételezzük – folytatta a szerzetes a rajz fölé hajolva –, az örökkévalóság az égből jön, Istentől és a Szentlélektől, az idő az ördögtől való és balról jobbra halad, az örökkévalóság és az idő találkozhat. Amennyiben és amikor ez megtörténik, az aranymetszésben van életünk jelen pillanata. Ez nem található sem az előző, sem a következő pillanatban. Az ember élete és minden élő csak abban a pillanatban létezik. Az ön bécsi órája tik-takja között.”)². Az idő az ördögtől való, balról jobbra halad, ahogyan a nyugati ember ír; az örökkévalóság az angyal vonala, vertikális és felülről jön. E két koordináta metszéspontjában a jelen van, pontosabban a regény elbeszélte ideje/jelene, amelyikben mindig egy nő bír kulcsfontosságú szereppel. A legtöbb balkáni történetre nagyon jellemző az a kettősség, amit az ördög és az angyal képvisel a könyvben. Az angyal és ördög grafikus ábrázolása minden rész és fejezet kezdetén ott van. A másik test öt részből áll össze, az első az angyal territórium, a második az ördögé, a harmadik újra az angyalé, a negyedik az ördög területe, míg az utolsót az angyal uralja ismét. Ezek visszautalnak a régió (de akár a tágabb európai) közeg bináris ellentétek által létrehozott történeteire.

Lisa Swiftről és a szerző-narrátorról szól az első töredék-történet, a második Zaharije Orfelin velencei tartózkodását írja le, míg a harmadik Gavril Stefanović Venclović életét dolgozza fel. Az összekötő kapocs egy szint váltó mágikus kőgyűrű, amelyik ismételtelen eltűnik és felbukkan a három cselekménysorozat kulcsfontosságú pillanataiban. Ez a gyűrű előreljeli a „másik test” jelenlétét és/vagy hiányát, és addig van ott, amíg a tényleges „másik test” elő nem tűnik. Tárgyi prófétaként hírt ad egészségről, szerelemről, gyermekről, apaságról, szerencsés fordulatokról, de a tágabb értelmezést hordozójára hárítja. Az pedig természetesen az olvasóra. Pavić mestere a cseles trükkregény-fordulatoknak, bár e szövegben kötöttebb tér jut a játéknak, mint mondjuk a Word Circuits által közreadott *Üvegcsigában* (2003),³ ahol az olvasó maga döntheti el, melyik fejezettel kezdi az olvasást és milyen befejezést – szomorút vagy vidámat – óhajt. Úgy tűnik, hogy itt a posztstrukturalista szerző csak tetszhalott és nem „halott”, ahogy Roland Barthes a „Szerző halála” című esszéjében kifejti. A Szerző nagyon is él és figyelő szövegeinek alakulását.

A másik test három története egyfajta egységet alkot, mert bár mindegyik töredék, ugyanakkor a/egy „másik test” keresésére irányul. Az első történetben a test Lisa Swift, valamint a narrátor könyvei, ezek a megtestesült történetek. Zaharije Orfelin meséjében a test a felesége, Anna, teste, ugyanakkor Orfelin kiadványai is testként jelennek meg, akár csak a szerző-narrátor könyvtára. Anna féltékeny ezekre, mert az írott korpusz élvezetes testként vonzza férjét. Gavril Stefanović Venclović esetében Akszénija, egy fiatal lány, testesíti meg a szerelem tárgyát. Ebben a történetben két férfi, Venclović és a rivális szerető, Péter Ružička, osztoznak Akszéniján.

A „másik test” a regényben mindig a meglévő test(ek) függvénye, szöveg-test és test-szöveggként jelenik meg. Vagy harmadik személyként/testként egy szerelmi háromszög-

² A műből vett idézeteket saját fordításban közlöm (T.R.)

³ Милорад Павић *Стаклени пуж*. Дрета, Београд, 2004. Lásd még: *The Glass Snail. A Pre-Christmas Tale* (trans. Sheila Sofrenovic), Word Circuits, 2003. Elérhető: <http://wordcircuits.com/gallery/glasssnail/>, Hozzáférés: 2008-12-13

ben. Orfelin szokványos családi románcába beékelődik Zabeta hegedűművésznő. Itt ő lesz a „másik test,” aki elcsábítja Zaharijét. A kőgyűrű, amit Zabeta a szerelem test-zálogaként ajándékoz Zaharijének, a házasságtörés pillanatában ott van ismét nála, miközben Giuseppe Tartini Ördögtrilla-szonátáját játssza, Orfelin testét is felhasználva ehhez. A gyűrű tehát test-összekötő funkcióval rendelkezik, de összekapcsolja a történeteket és az idősíkokat is. Vallási szempontból érdekes a regény felvetése a „másik testtel” kapcsolatban, amikor az ortodox Gavril és a katolikus Ružička Páter a szentendrei katolikus plébánián vitatkoznak a „másik testről,” amelyről kiderül, hogy egy gyerek, akit mindketten nemzethettek.

(„Mille dugento con sessenta sei? Honnan tudod ezeket a szavakat ?

Sokkal fontosabb, higgye el, hogy ön tudja ezeket a szavakat. Ami engem illet, emlékezzen, hogyan mondják a parasztok. Ha felkelsz éjszaka megetetni a lovakat, tegyél az asszony kedvére... Mi Dominusvobiscum ugyanannak a gyermeknek vagyunk a nemző atyái). A „másik test” valós test, lehet akár Krisztus teste, aki feltámadása után megjelent apostolainak, de ők nem ismerték fel.

(„Gondolod, hogy ők az egyházban lerajzolták a mi térképünket?

Nem! Úgy gondolom, hogy nem, viszont sokan foglalkoztak a „másik testtel”, ennek az eszmének mélyek a gyökerei, te mint archeológus tapasztalatból ezt jól tudod, és én is, aki sokat kutatott a levéltárakban. Mi kvantum lények vagyunk. Mindig foglalkozott valaki a halál utáni autonóm fejlődéssel.

A másik testtel? Ki? Az a magyarországi szerzetes? Mondd! Gyorsan!”).

Venclović életében a másik test, Axenia születendő gyereke, aki azért „másik” test, mert az apa személye bizonytalan egészen addig, amíg halála pillanatában meg nem találják Gavril kezén a kőgyűrűt, ami rejtélyes módon jutott hozzá. Ebben a kontextusban, a kézen levő gyűrű a bizonyosság jele, tehát fő jelölőként működik, és az apa testét mutatja (meg) és fedi fel.

Lisa Swift és a narrátor történetében a narrátor-szerző tűnik fel, halála után másik testként. Ismerkedésük során a gyűrű felbukkan az idő homályából, és a házaspár hosszadalmas keresgélés után megszerzi, majd Lisa ékszerként hordja. Lisa másik testnek mindig is a szerző saját könyveiből álló könyvtárat vélte, addig, amíg a narrátor-szerző férj meg nem hal. Halála előtt a nevet nem viselő Szerző elmondja feleségének, hogy ha valaha megtudja, mi pontosan a „másik test,” jelt ad majd neki csók formájában. A szerző-narrátor halála után a könyvtár rejtélyes módon eltűnik, Lisa lehúzza a gyűrűt és megtalálja az igaz szerelmet a narrátor barátjának személyében. Ezután csattan el nyakán egy titokzatos csók, ami azt üzeni: a Szerző maga a „másik test,” láthatatlan harmadikká válik az újabb szerelmi háromszögben, ő lesz a rejtélyes szerető. A túlvilág ily formában létezik itt, és létezik a világok, testek, szövegek közötti különleges kommunikáció is, csak a nyelv és a közvetítés formája változik: a szerző-narrátor csókká testesíti azt, a csók válik beszédé, a nyelv itt nem szimbolikus, hanem *szomatikus* – mint a kisgyermekeknél, akik testükkel beszélnek, míg nem a szimbolikus rendben létező nyelvtanulás által el nem felejtik testük kommunikatív készségeinek nagy részét.

A csókban benne foglaltatik a *nyelviség* is. Pontosabban a Szerző így árulja el Lisának, illetve nekünk a titkot. Erre utal Lisa szövegbeli „Cybele mosolya”.

(„Mille dugento sessenta sei... ezek a szavak emlékeztetnek valamire, de nem tudom mire.

Amikor ma Dante szavait idézted a „Pokol”fejezetből és megemlítetted Cybele mosolyát, eszembe jutott, hol olvastam ezeket a szavakat. Azonnal tudtam, hogy kihagytál egy sort a tercínából. Pont a „Mille dugento... amelyiket Cybele mosolyaként árulsz” 308. old.), amely Leonardo da Vinci Mona Lisa sejtelmes arckifejezéséhez mérhető – és amit csak az tudhat, aki ilyen csókot kap.

Túri Róbert

